

УДК 331.52.021

Гришко О. П.
*аспірант кафедри менеджменту
Інституту підготовки кадрів державної служби зайнятості України*

Hryshko O. P.
*post-graduate student of the Department
of Management of the
Institute of Personnel Training of the State Employment Service of Ukraine*

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ІНФОРМАЦІЙНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕГУЛЮВАННЯ РИНКУ ПРАЦІ

Анотація. У статті подано сутнісно-змістовні характеристики основних понять інформаційного забезпечення ринку праці. Проаналізовано сучасний стан інформаційного забезпечення функціонування вітчизняного ринку праці, його джерела і їх зміст. Запропоновано основні напрями удосконалення інформаційного забезпечення як механізму регулювання ринку праці.

Ключові слова: державна служба зайнятості, джерела інформаційного забезпечення, інформаційна взаємодія, інформаційне забезпечення, інформаційне середовище, інформація, приватні посередники ринку праці, ринок праці.

Вступ та постановка проблеми. Глобалізація світової економіки, євроінтеграційні прагнення України і політика відкритості для світового простору спонукає вітчизняний ринок праці трансформуватися відповідно до потреб сучасних виробництв і технологій. Вибухове збільшення обсягів інформації, зростання й удосконалення засобів їх швидкого і малозатратного отримання та обробки значною мірою девальвує попередні форми організації її використання для регуляторного впливу державних інститутів на функціонування вітчизняного ринку праці. За таких умов зростають вимоги до змісту інформації, її адекватності об'єкту, форм надання.

У практиці державного регулювання ринку праці завжди була та є нині потреба в найбільш повній інформації про його стан, економічні, соціальні, демографічні та інші процеси на ньому. Тому ефективно забезпечення функціонування ринку праці є стратегічним пріоритетом державного регулювання і вимагає перегляду та осучаснення його змісту, джерел і їх складників, об'єктно-суб'єктної взаємодії між ними, процесів формування і перетворення даних, безпеки даних, які лягають в основу надання соціальних послуг і реалізації державної політики зайнятості.

Трансформація економіки України на ринкових засадах, стрімкий розвиток інформаційних технологій і в подальшому постійно підвищуватимуть вимоги до інформаційно-комунікативного середовища ринку праці та сфери зайнятості населення, а тому потреба до вибору більш досконалих механізмів інформаційного забезпечення ринку праці буде постійно зростати.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вагомий внесок у дослідження теоретичних засад інформаційного забезпечення менеджменту зробили вітчизняні та зарубіжні вчені Р. Акофф, К. Шенон, В. Глушков, В. Тронь та ін. Інформаційно-аналітичне забезпечення діяльності органів державної влади досліджували українські науковці А. Дегтяр, Н. Діденко, Р. Коваль, В. Мороз, Н. Нижник, та ін. Вирішення проблем, пов'язаних із дослідженням ринку праці, в тому числі з огляду на роль і зміст інформаційної функції, вивчали С. Бандур, Д. Богиня, Б. Данилишин, Т. Заяць, Ю. Краснов, Е. Лібанова, І. Марченко, Ю. Маршавін, Т. Петрова, В. Петюх, М. Руженський та ін.

Інформаційне забезпечення як техніко-технологічний процес ґрунтується на системі інформаційних ресурсів, сукупне використання яких спрямоване на формування

коректних інформаційних потоків і баз даних, дотримання процедур збирання, обробки, передачі і перетворення інформації, що досягається завдяки застосуванню сучасних інформаційних та телекомунікаційних технологій. Однак досі інформаційне забезпечення регулювання ринку праці не досліджувалося з позиції ресурсної системи, яка здатна здійснювати комплексне інформаційно-аналітичне забезпечення усіх процесів на ринку праці. Тому виникає потреба у науково обґрунтованому усвідомленні ролі і змісту інформаційного забезпечення ринку праці, його джерел, структури і тенденцій розвитку, значення серед механізмів регулювання ринку праці.

Метою статті є дослідження сутнісно-змістовних характеристик інформаційного забезпечення ринку праці, аналіз стану джерел інформації щодо ринку праці і їх ролі для споживачів цієї інформації, а також визначення основних напрямів удосконалення інформаційного забезпечення задля ефективного регулювання ринку праці.

Результати дослідження. Ринок праці – це система суспільно-управлінських відносин, що пов'язана з попитом і пропозицією робочої сили. Ці відносини виникають між суб'єктами ринку праці: державою, роботодавцями і найманими працівниками. Для підтримки повноцінного функціонування системи об'єктно-суб'єктних відносин на ринку праці необхідна якісна інформація, що формується завдяки інформаційному забезпеченню й організованим інформаційним процесам, що створює умови його суб'єктам для прийняття рішень. Завдяки цьому в подальшому забезпечується регулювання і саморегулювання ринку праці.

На нашу думку, інформаційне забезпечення – це комплексна ресурсна система, що включає інформаційні ресурси, інформаційні технології, технічні засоби та програмне забезпечення, сукупна дія яких спрямована на задоволення інформаційних потреб для вирішення соціальних, економічних і управлінських завдань. Інформаційне забезпечення ринку праці охоплює систему формування, руху і перетворення інформації у дані, які використовуються у наданні соціальних послуг населенню і роботодавцям, реалізації державно-управлінських рішень у сфері політики зайнятості.

Термін «інформація» (лат. informatio означає «пояснення», «викладення», «повідомлення») спочатку використовувався лише до засобів зв'язку, а потім у більш широкому розумінні.

Трактування поняття «інформація» є одним із найбільш дискусійних у науці, тому що отримує різні смислові наповнення залежно від галузей людської діяльності та сфери застосування. Серед них до найбільш поширених належать такі аспекти (див. рис. 1).

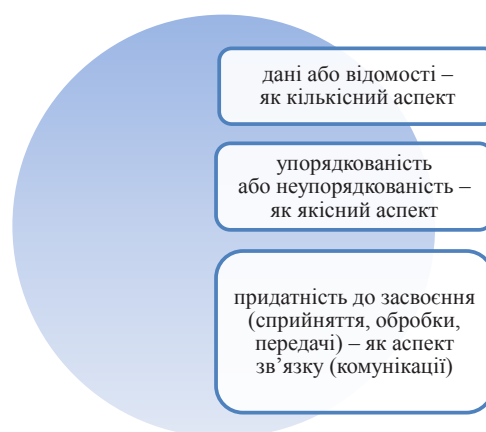

Рис. 1. Основні підходи до трактування інформації як поняття

У межах цих підходів, як засвідчує аналіз, інформація розуміється як сукупність відомостей (даних), які сприймаються з навколишнього середовища (вхідна інформація), видаються у навколишнє середовище (вихідна інформація) або зберігаються у певній системі [1, с. 9]; інформація – це все те, що зменшує ступінь невизначеності нашого знання про предмети, явища, події [2, с. 16]; інформація – комунікація та зв'язок, у процесі якого усувається невизначеність (інформаційна ентропія – теорія зв'язку американського вченого К. Шеннона) [3, с. 17].

Г. Кірейцева акцентує увагу, що з погляду споживачів інформація – це нові відомості, які прийняті, зрозумілі й оцінені її користувачем як корисні; нові знання, які отримує споживач (суб'єкт) у результаті сприйняття і переробки певних відомостей [4, с. 65].

Заслуговує на увагу думка вчених А. Сосніна і Л. Мельниченко, які визначають інформацію як відомості, одержані з різних джерел, які необхідно знайти чи одержати, вивчити чи дослідити, відкинути чи прийняти, перевірити і за необхідністю перевірити ще раз, перетворити на ресурс, прийняти рішення щодо його використання і порадити (спрогнозувати) її загальну вигоду (економічну, соціальну, технологічну, політичну тощо) [5, с. 188].

Варто зауважити, що в чинному законодавстві України поняття інформації не є послідовним (див. табл. 1).

Основними принципами інформаційних відносин, згідно зі статтею 5 Закону України «Про інформацію», є гарантованість права на інформацію, відкритість, доступність інформації та свобода її обміну; об'єктивність,

Таблиця 1

Визначення поняття «інформація» в законодавстві України

Законодавчий акт	Визначення поняття «інформація»
Закон України «Про інформацію»	Інформація – документовані або публічно оголошені відомості про події та явища, що відбуваються у суспільстві, державі та навколишньому середовищі
Цивільний кодекс України	Інформацією є будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді
Закон України «Про телекомунікації»	Інформація – відомості, подані у вигляді сигналів, знаків, звуків, рухомих або нерухомих зображень чи в інший спосіб
Закон України «Про захист економічної конкуренції»	Інформація – відомості в будь-якій формі й вигляді та збережені на будь-яких носіях (у тому числі листування, книги, помітки, ілюстрації (карти, діаграми, органіграми, малюнки, схеми тощо), фотографії, голограми, кіно-, відео-, мікрофільми, звукові записи, бази даних комп'ютерних систем або повне чи часткове відтворення їх елементів), пояснення осіб та будь-які інші публічно оголошені чи документовані відомості

повнота і точність інформації; законність одержання, використання, поширення та збереження інформації.

З урахуванням напрацювань вітчизняних і зарубіжних вчених, а також трактування цього поняття у законодавчих актах України, на нашу думку, інформація – це систематизована сукупність кількісних і якісних параметрів об'єкта, суб'єкта, процесу, явища, що характеризують його стан у конкретному середовищі і на конкретному відрізку часу і є змінними в умовах руху швидкоплинного багатовимірного навколишнього середовища.

Прийняття управлінських рішень потребує обробки та систематизації інформації. У процесі її поетапної обробки і систематизації формуються дані шляхом контекстуалізації, категоризації, підрахунку, корекції, аналітичної обробки, стиску тощо. Дані є формою подання інформації у вигляді текстів, таблиць, інструкцій, відомостей, які оформлені у буквено-цифровій, числовій, текстовій, звуковій або графічній формі. Дані можуть збері-

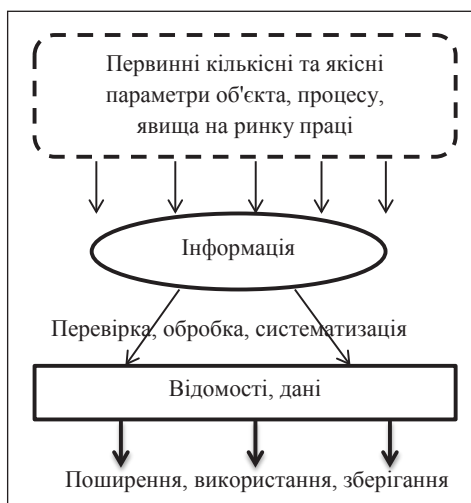

Рис. 2. Перетворення інформації на ринку праці

Рис. 3. Джерела формування інформації про ринок праці України

гатися на різних носіях, в тому числі в обчислювальній техніці, та пересилатися і піддаватися обробці. Результатом опрацювання таких даних є формування єдиної бази даних для реалізації функцій планування, організації, координації, керівництва і контролю.

Поняття «дані» Законом України «Про інформацію» визначено як «інформація у формі, придатній для автоматизованої обробки її засобами обчислювальної техніки».

Перетворення інформації на ринку праці у дані подано на рис. 2.

Інформація на ринку праці за своєю сутністю є соціально-економічною та управлінською, оскільки вона стосується економічних, соціальних та управлінських відносин людей, їх взаємодії, задоволення потреб, реалізації інтересів, прийняття управлінських рішень та особистого вибору людиною.

Формування інформації про вітчизняний ринок праці відбувається з багатьох джерел (див. рис. 3).

Під час використання інформації з цих джерел слід брати до уваги, що інформація про вітчизняний ринок праці може бути асиметричною, фрагментарною (неповною), недостовірною тощо. Тому її слід перевіряти, уточнювати, деталізувати, коригувати або взагалі спростувати. Так, порівняльний аналіз джерел про ринок праці державної служби зайнятості, приватних посередників ринку праці, інтернет-сайтів підприємств і організацій, інтернет-сайтів з пошуку роботи і персоналу засвідчує, що оприлюднена ними інформація про вакансії і відомості про шукачів роботи є різною за змістом, наповненням, структурою і загалом ефективною для окремого сегменту ринку праці, а для ринку праці і сфери зайнятості є малоінформативною. Такий стан справ пояснюється тим, що державний і приватний сектор не взаємодіють між собою в питаннях регуляторного впливу на вітчизняний ринок праці.

З огляду на останнє, така інформація повинна мати відповідний зміст і відповідати певним вимогам щодо її якості. Серед них виокремлюються такі: повнота, достовірність, оперативність, недопущення невикористовуваних відомостей і шуму, прозорість, оновлюваність [6, с. 138].

Більш повно вимоги до якості інформації про ринок праці й оцінка її основних характеристик подано на рис. 4.

Під час використання цих характеристик інформації слід брати до уваги те, що для окремого суб'єкта ринку праці якісь конкретні дані (відомості) стають інформацією, а для іншої – ні. Це тому, що інформація має порівняльний характер, складається із початкових і додаткових (оновлюваних) відомостей, які оцінюються у процесі як корисні, далі перевіряються і уточнюються стільки разів, скільки це потрібно для того, щоб бути зрозумілими користувачеві і максимально зменшити його ентропію (невизначеність). Відкриті в процесі опрацювання дані є інформаційним шумом.

Накопичуючись, дані приймають зміст потенційної інформації, яка за певних обставин, інтересів чи потреб стає потрібною (запитуваною) для певного кола осіб чи організацій. Множина цих даних утворює інформаційний

ресурс чи базу даних. Соціального статусу дані набувають в момент запитуваності їх для певних соціальних потреб, інтересів тощо.

Типологія інформації, як засвідчує аналіз, полягає в класифікації її видів за певними ознаками.

Інформацію, що використовується на ринку праці, можна класифікувати за різними ознаками. На підставі результатів систематизації поглядів учених вирізняємо такі її види: вхідна й вихідна; внутрішня і зовнішня; офіційна й неофіційна; загальна та галузева; інформація, призначена для керівника чи інших посадових осіб та споживачів; усна, електронна, подана на паперових носіях; універсальна і спеціалізована та ін.

В основі використання інформації закладено тісну взаємодію джерел і споживачів інформації: суб'єкт, що передає інформацію, є джерелом, а суб'єкт, що її сприймає, – споживачем. У нашому дослідженні джерела інформації – це організації, які її формують у процесі обслуговування шукачів роботи і роботодавців, а споживачі – це безробітні, учнівська і студентська молодь, громадяни, які бажають змінити роботу чи професію, підприємці, а також різні зацікавлені організації і структури.

Під джерелом інформації про ринок праці розуміємо особу або групу осіб, які утворюють певне організаційне ціле і мають у своєму розпорядженні певний обсяг інформації. Шлях такої інформації від відправника до отримувача здійснюється по каналах інформації. Процес, що виникає у результаті встановлення зв'язку між джерелом інформації та її споживачем, називають інформаційною взаємодією.

Взаємодія відображає особливий тип відносин між об'єктами, за якого кожний з об'єктів діє (впливає) на інші об'єкти, приводячи до їх зміни, і водночас зазнає дії (впливу) з боку кожного з цих об'єктів, що, у свою чергу, зумовлює зміну його стану [7, с. 77–78].

Додавання до поняття «взаємодія» ознаки «інформаційна» робить акцент на суті самої взаємодії – широке застосування інформації через різні інформаційні ресурси. Фактично інформаційна взаємодія ототожнюється із визначенням терміна «комунікація» як процесу обміну інформацією, даними між людьми, суб'єктами, організаціями. Подальша деталізація терміна «електронна інформаційна взаємодія» – це взаємодія, що здійснюється шляхом обміну інформацією з використанням електронних інформаційно-комунікаційних технологій, яка узгоджена сторонами за складом, формою, структурою даних, періодичністю їх формування та способом передачі.

З огляду на вищезазначене, доходимо висновку, що інформаційна взаємодія полягає у виконанні ринком праці інформаційної функції – інформування суспільства щодо напрямів розвитку галузей і технологій виробництва, нових вимог до спеціалістів і працівників, умов найму і зайнятості, рівнів заробітної плати, вимог до працівників для заповнення конкретних вакансій, а в межах макроекономічного регулювання – якості робочої сили, оптимального розміщення і раціонального використання трудових ресурсів, зменшення дисбалансу між попитом і пропозицією робочої сили.

Більшу частину інформації на ринку праці забезпечують його внутрішні організації, які збирають, опрацьову-

Рис. 4. Характеристики якості інформації на ринку праці

ють і використовують цю інформацію задля вирішення поставлених цілей і завдань.

Державна служба зайнятості безкоштовно надає своїм клієнтам інформацію про вакансії, а підприємствам – дані щодо пропозиції робочої сили. Її база даних сформована з використанням інформаційно-аналітичної системи на основі звітності роботодавців та інформації з персональних карток безробітних, із застосуванням універсальних довідників і державних класифікаторів відповідно до законодавства.

Приватні посередники ринку праці використовують програмні продукти різного походження і формують власну базу даних, в тому числі оприлюднюють окремі дані у мережі Інтернет. Їх висновки щодо стану ринку праці, затребуваності тих чи інших спеціалістів є доволі суперечливими, оскільки інформація про стан локального ринку праці ними інтерпретується як стан регіонального або усього вітчизняного ринку праці. Крім того, поза увагою приватних посередників ринку праці доволі часто залишається стан попиту і пропозиції робочої сили у багатьох виробничих галузях і підприємствах державного сектору, а в адміністративно-територіальному плані – у сільській місцевості та невеликих містах [10]. Загалом дані державного і приватного сектору щодо стану ринку праці дуже різняться через відсутність взаємодії, неоднозначне розуміння термінів, категорій понять і структури даних, які стосуються цього ринку.

Заслуговує на увагу оцінка І. Марченко приватного складника інфраструктурної підтримки ринку праці України як такого, що характеризується суперечностями розвитку. Автор зазначає: з одного боку, бурхливо відбувається інформатизація процесів діяльності посередників, переміщення їх до віртуального середовища, з іншого – якість наданих послуг досить часто залишається низькою, а співпраця як всередині приватної підсистеми, так і між державною та приватною підсистемами є неефективною [11, с. 99].

На наше глибоке переконання, для повноцінного функціонування ринку праці та його регулювання важливим є кожне джерело інформації, і тому необхідним є застосування такого механізму його інформаційного забезпечення який би шляхом інформаційної взаємодії оперативно опрацьовував і систематизував дані різних джерел інформації щодо ринку праці в єдиний інформаційний ресурс.

У Плані заходів на 2018 рік з реалізації Стратегії подолання бідності Кабінетом Міністрів України передбачено створення загальнодержавного реєстру вакансій з вільним онлайн-доступом та актуалізацією в режимі реального часу. Такий захід має на меті змінити спосіб подання звітності № 3-ПН «Інформація про попит на робочу силу (вакансії)» з паперового на електронний, що значно спростить процес формування актуального банку даних потреби у робочій силі і прискорить укомплектування вакансій. Водночас необхідно налагоджувати взаємодію державної служби зайнятості і приватних посередників ринку праці у напрямі формування єдиного інформаційного середовища для охоплення усіх потреб реального, а не тільки зареєстрованого ринку праці.

Висновки. З появою нових засобів обчислювальної техніки, зв'язку, систем телекомунікацій, інформаційних технологій значення інформації стає визначальним для забезпечення функціонування та регулювання вітчизняного ринку праці, організації взаємодії держави, юридичних і фізичних осіб, громадських організацій та громадян у сфері зайнятості населення. За таких умов доцільно створити єдину інформаційну систему про національний ринок праці та запровадити тісне співробітництво між державним і приватним сектором для формування якісного інформаційно-комунікативного середовища про вітчизняний ринок праці.

Список використаних джерел:

1. Информатика: Комп'ютерна техніка. Комп'ютерні технології: Підручник для студентів вищих навчальних закладів / За заг. ред. О.І. Пушкаря. К.: Видавничий центр «Академія», 2002. 704 с.
2. Згуровський М.З. Вступ до комп'ютерних інформаційних технологій: Навч. посібник / М.З. Згуровський, І.І. Коваленко, В.М. Міхайленко. К.: Вид-во Європ. ун-ту, 2003. 256 с.
3. Пономаренко В.С. Основи захисту інформації: навчальний посібник / В.С. Пономаренко, І.В. Журавльова, В.В. Туманов. Харків: Вид. ХДЕУ, 2003. 176 с.
4. Кірейцева Г.В. Екологічна інформація в бухгалтерському обліку підприємства / Г.В. Кірейцева / Вісн. ЖДТУ. 2011. № 3(57). С. 65–69.
5. Лучик Г.М. Сутність інформації у системі прийняття управлінських рішень / Г.М. Лучик / збірник наукових праць Таврійського державного агротехнічного університету (економічні науки). 2013. № 2(4). С. 185–195.
6. Руженський М.М. Соціальний менеджмент: Навч. посібник. К.: ІПК ДСЗУ, 2011. 255 с.
7. Філософський енциклопедичний словник / НАН України, Ін-т філософії ім. Г.С. Сковороди; голова редкол. В.І. Шинкарук. К.: Абрис, 2002. 742 с.
8. Новак В.О., Симоненко Ю.Г., Бондар В.П., Матвеев В.В. Інформаційні системи в менеджменті: Підручник. К.: Каравела; Піча Ю.В., 2008. 616 с.
9. Інформатизація управління соціальними системами: Орг.-правові питання теорії і практики: Навч. посіб. / В.Д. Гавловський, Р.А. Калюжний, В.С. Цимбалюк та ін.; За заг. ред. М.Я. Швеця, Р.А. Калюжного. К.: МАУП, 2003. 336 с.
10. Кулицький С. Проблеми розвитку ринку праці в Україні [Електронний ресурс] / С. Кулицький // Україна: події, факти, коментарі. 2017. № 21. С. 56–69. URL: <http://nbuviar.gov.ua/images/ukraine/2017/ukr21.pdf>.
11. Марченко І.С. Інфраструктурна підтримка розвитку ринку праці України / І.С. Марченко / Монографія. К.: 2013. 152 с.

ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ИНФОРМАЦИОННОГО ОБЕСПЕЧЕНИЯ РЕГУЛИРОВАНИЯ РЫНКА ТРУДА

Аннотация. В статье представлены сущностно-содержательные характеристики основных понятий информационного обеспечения рынка труда. Проанализировано текущее состояние информационного обеспечения функционирования отечественного рынка труда, его источники и их данные. Предложены основные направления усовершенствования информационного обеспечения как механизма регулирования рынка труда.

Ключевые слова: государственная служба занятости, источники информационного обеспечения, информационное взаимодействие, информационное обеспечение, информационная среда, информация, частные посредники рынка труда, рынок труда.

THEORETICAL FOUNDATIONS OF INFORMATION PROVISION OF THE LABOR MARKET REGULATION

Summary. The article presents the essential and meaningful characteristics of the basic concepts of information provision of the labor market. The present state of the information provision of functioning of the domestic labor market, its sources and their content is analyzed. The main directions of improvement of information provision as a mechanism of regulation of the labor market are offered.

Key words: public employment service, sources of information provision, information interactions, information provision, information environment, information, private intermediaries of the labor market, labor market.